

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ДОМАШЕНКО ОЛЕКСІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 343.985

**КЛАСИФІКАЦІЯ ТАКТИЧНИХ ПОМИЛОК
В СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі криміналістики Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого, Міністерство науки і освіти України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Шепітько Валерій Юрійович,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри криміналістики, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор кафедри галузевого права
Стратонов Василь Миколайович, Херсонський державний університет, заслужений юрист України;

доктор юридичних наук, професор кафедри криміналістики та судової медицини

Чорноус Юлія Миколаївна,
Національна академія внутрішніх справ.

Захист відбудеться «20» червня 2018 р. о «10» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-А.

Автореферат розіслано «18» травня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Добробут нашої держави, гідні й безпечні умови розвитку українського суспільства значною мірою залежать від ефективної роботи органів правопорядку з виявлення, нейтралізації та запобігання будь-яким протиправним посяганням на суспільні відносини й охоронювані законом інтереси. З огляду на це одним із головних векторів їх діяльності є вдосконалення процесів розкриття і розслідування злочинів. В останні роки на шляху інтеграції до європейської спільноти Україна зробила вагомі кроки з реалізації масштабних реформ у сфері кримінального провадження: оновлено нормативно-правову основу діяльності судових органів та органів правопорядку, запроваджено нові інституції та вдосконалено систему і критерії професійного відбору їх працівників, суттєвий прогрес спостерігається в інформаційному, технічному та інноваційному забезпеченні їх діяльності. Водночас виникають і нові проблеми: відсутність належного практичного досвіду в оновленого професійного складу слідчих, детективів, прокурорів-процесуальних керівників, труднощі з адаптації нових положень законодавства до реалій практики, суттєво збільшено робоче навантаження слідчих, недостатній обсяг удосконалених відповідно до вказаних змін криміналістичних рекомендацій. Ситуація ускладнюється й у зв'язку зі специфікою діяльності слідчого, який переважно діє в умовах браку інформації та часу, а також протидії розслідуванню. Усе це створює умови для появи у слідчій діяльності різних видів помилок, зокрема тактичних, які суттєво впливають на якість вирішення завдань кримінального провадження (призводять до неповноти, необ'єктивності розслідування, порушення прав і свобод учасників провадження, знижують стан доведеності обставин кримінальних правопорушень, вини правопорушників у зв'язку з утратою доказів та упущенням можливостей отримання достовірної інформації).

У зв'язку з цим вивчення проблем виникнення та запобігання тактичним помилкам у слідчій діяльності в сучасних умовах є важливим як в теоретичному плані, оскільки посідає важливе місце в системі закономірностей, що вивчаються криміналістикою, так і в практичному: класифікація тактичних помилок у слідчій діяльності, дослідження причин їх виникнення має важливе превентивне значення щодо їх подальшого усунення й запобігання слідчими.

Вагомий внесок у дослідження проблем оптимізації досудового розслідування зробили такі вчені, як: Ю. П. Аленін, Р. С. Белкін, А. Ф. Волобуєв, В. А. Журавель, В. О. Коновалова, В. Г. Лукашевич, В. М. Стратонов, В. В. Тіщенко, Ю. М. Черноус, С. А. Шейфер, В. Ю. Шепітько та ін. Окремим аспектам тактичних помилок слідчого приділяли увагу у своїх дослідженнях В. І. Алексейчук, І. В. Борисенко, О. Ю. Булукулов, Г. О. Зорін, А. В. Іщенко, В. П. Крамаренко, А. Б. Марченко, Є. В. Морозова, О. Д. Назаров, С. І. Цветков, С. Ю. Якушин, Б. В. Щур та ін. У той же час аналіз представлених у вітчизняній і зарубіжній науковій доктрині робіт свідчить про відсутність

комплексного дослідження проблем тактичних помилок у слідчій діяльності, зокрема бракує єдності у розумінні сутності та визначенні поняття тактичної помилки слідчого, критеріїв їх класифікації, не досліджено достатньою мірою механізми й причини їх виникнення, потребують суттєвого вдосконалення та систематизації заходи їх діагностики, нейтралізації та запобігання. Зазначене зумовлює актуальність даної проблеми та необхідність застосування системного підходу у вивченні, узагальненні й класифікації тактичних помилок у слідчій діяльності та формуванні науково-обґрунтованих криміналістичних рекомендацій щодо подолання їх негативного впливу на процес реалізації завдань кримінального провадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільових комплексних програм «Криміналістичні та науково-технічні проблеми удосконалення діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинністю (номер державної реєстрації 0106U002294), «Проблеми криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції» (номер державної реєстрації 0111U000956). Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням вченої ради Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого від 20 грудня 2002 р., протокол № 5.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення на основі сучасних наукових положень загальної теорії криміналістики та узагальнення слідчої й судової практики класифікації тактичних помилок у слідчій діяльності, формулювання практичних рекомендацій слідчим (прокурорам, детективам) щодо їх виявлення, нейтралізації та запобігання. Для досягнення зазначеної мети окреслено такі *завдання*:

- дослідити наукові підходи щодо визначення сутності тактичної помилки в слідчій діяльності та встановити співвідношення зазначеної категорії з іншими видами помилок у правозастосовній (юридичній) діяльності, з правопорушеннями, недоліками та прогалинами розслідування злочинів;
- виокремити та проаналізувати суттєві (загальні та окремі) ознаки тактичної помилки в слідчій діяльності та надати авторське визначення даного поняття;
- визначити критерії та здійснити класифікацію тактичних помилок у слідчій діяльності;
- з'ясувати закономірності виникнення досліджуваних тактичних помилок та провести розмежування їх причин та умов;
- виявити та сформулювати переліки типових причин тактичних помилок у слідчій діяльності залежно від виду слідчої (розшукової) дії;
- дослідити взаємозалежність процесів прийняття тактичного рішення та виникнення тактичних помилок у слідчій діяльності; розкрити відмінності між тактичною помилкою в слідчій діяльності і негативними наслідками, що виникають у результаті прийняття тактичного рішення в умовах тактичного

ризика;

– визначити коло суб'єктів, типових ситуацій, методів та етапів виявлення (діагностики) тактичних помилок у слідчій діяльності; розглянути механізм виявлення таких помилок і дослідити чинники, які впливають на цей процес;

– запропонувати рекомендації щодо запобігання та нейтралізації тактичних помилок у слідчій діяльності;

– визначити місце наукових положень про класифікацію тактичних помилок у слідчій діяльності в системі криміналістики та розкрити їх значення у формуванні професійних знань і навичок слідчого та в процесі здійснення його професійної діяльності.

Об'єктом дослідження є слідча діяльність з розкриття та розслідування злочинів.

Предмет дослідження – класифікація тактичних помилок у слідчій діяльності.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційної роботи стали положення теорії пізнання та загальної теорії криміналістики. В процесі дослідження було використано систему методів наукового пізнання: діалектичний метод – при визначенні сутності категорій помилка і тактична помилка, дослідженні закономірностей виникнення тактичних помилок, з'ясуванні їх причин та умов, встановленні взаємозалежностей процесів прийняття тактичного рішення та виникнення тактичних помилок у слідчій діяльності (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2); порівняльний – під час комплексного дослідження понять «помилка», «правозастосовна помилка», «слідча помилка», «тактична помилка» (підрозділ 1.1); історичний – у процесі аналізу генези понять помилки в правозастосуванні, слідчої помилки, тактичної помилки, тактичного рішення, тактичного ризику (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3); формально-логічний та системно-структурний – з метою формулювання поняття тактичної помилки та виокремлення її основних ознак, при визначенні критеріїв класифікації тактичних помилок, з'ясуванні та розмежуванні причин та умов тактичних помилок у слідчій діяльності, визначенні етапів діагностики тактичних помилок слідчих у кримінальному провадженні, а також чинників, що впливають на цей процес та формування системи засобів їх запобігання, визначенні місця розроблених положень у системі криміналістики (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, 3.2); функціональний – при обґрунтуванні значення класифікації тактичних помилок у слідчій діяльності та їх причин, засобів їх запобігання і нейтралізації у кримінальному провадженні (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1, 3.2); статистичний та соціологічні методи – під час анкетування та інтерв'ювання слідчих, аналізу й узагальнення кримінальних проваджень з метою виявлення типових тактичних помилок у діяльності слідчих, їх причин, умов та ефективних методів запобігання, а також при дослідженні статистичної інформації

Емпіричну базу дисертації становлять результати анкетування та інтерв'ювання 130 слідчих та детективів органів МВС України, СБУ, НАБУ шести областей України (Харківської, Київської, Полтавської, Запорізької, Дніпропетровської та Донецької); аналізу й узагальнення 100 кримінальних проваджень про нерозкриті вбивства, вчинених на території Харківської області у період з 1991 по

2002 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є першою у вітчизняній криміналістичній теорії комплексною працею, в якій на підставі сучасних положень загальної теорії криміналістики та узагальнення слідчої (судової) практики розроблено класифікацію тактичних помилок та запропоновано практичні рекомендації слідчим (прокурорам, детективам) щодо їх діагностики, нейтралізації та запобігання.

У роботі обґрунтовується низка нових положень і висновків, що мають суттєве теоретичне і практичне значення, зумовлюють їх новизну і виносяться на захист:

уперше:

– здійснено порівняльний аналіз та визначено співвідношення понять тактичної, правозастосовної, юридичної, процесуальної, слідчої та криміналістичної помилок;

– проаналізовано та виокремлено комплекс суттєвих і необхідних ознак «тактичної помилки у слідчій діяльності» як наукової категорії; надано авторське визначення поняття «тактична помилка у слідчій діяльності», яку розглянуто як негативний результат діяльності слідчого (спотворення істини, оману, втрату об'єктивних відомостей про подію злочину, доказів), можливість настання якого заздалегідь ним не усвідомлюється;

– запропоновано помилки у діях, учинках, міркуваннях, бездіяльність слідчого розуміти як причини (або умови) тактичної помилки в слідчій діяльності;

– визначено критерії розрізнення тактичної помилки у слідчій діяльності та результату умисного чи необережного правопорушення слідчого (кримінально-караного, процесуального, дисциплінарного тощо) або неусвідомленого порушення ним закону чи недотримання тактичних рекомендацій (як прояву правового нігілізму, або професійної непридатності);

– розмежовано поняття «тактичної помилки у слідчій діяльності з поняттями «прогалини в розслідуванні», «недоліки розслідування»;

– надано авторський варіант класифікації тактичних помилок у слідчій діяльності, виходячи з розуміння сутності останніх як негативного результату діяльності слідчого;

– розкрито відмінності між тактичною помилкою в слідчій діяльності і негативними наслідками, що виникають у результаті прийняття тактичного рішення в умовах тактичного ризику;

– визначено місце наукових положень про класифікацію тактичних помилок у слідчій діяльності в системі криміналістики та продемонстровано їх значення у формуванні професійних знань і навичок слідчого в процесі здійснення його діяльності;

– надано пропозиції з удосконалення інноваційних продуктів криміналістики положеннями щодо типових видів тактичних помилок у слідчій діяльності, ситуацій їх виникнення, причин, способів нейтралізації та запобігання;

удосконалено:

- критерії поділу тактичних помилок у слідчій діяльності;
  - комплекси типових причин тактичних помилок у слідчій діяльності залежно від виду слідчої (розшукової) дії;
  - напрямки щодо визначення закономірностей виникнення тактичних помилок у слідчій діяльності та умов, які впливають на цей процес;
  - підходи до дослідження та з'ясування взаємозалежностей процесів прийняття тактичного рішення й виникнення тактичних помилок у слідчій діяльності;
  - виокремлено коло суб'єктів, типових ситуацій, методів та етапів виявлення (діагностики) тактичних помилок в слідчій діяльності;
  - положення щодо розуміння механізму виявлення тактичних помилок у слідчій діяльності та аналіз чинників, які впливають на цей процес;
  - рекомендації щодо запобігання та нейтралізації тактичних помилок у слідчій діяльності;
- набули подальшого розвитку:*
- підходи щодо розуміння сутності слідчих помилок, їх видів, причин та умов;
  - наукові положення криміналістичної теорії прийняття тактичних рішень;
  - наукові положення криміналістичної теорії слідчих ситуацій;
  - тактико-криміналістичні та методичні засоби забезпечення слідчої діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції можуть бути використані: в науково-дослідницькій роботі – як підґрунтя для подальшого вивчення тактичних помилок у слідчій діяльності, розроблення нових та вдосконалення існуючих рекомендацій щодо їх нейтралізації та запобігання під час розслідування різних видів злочинів, проведення окремих процесуальних дій; у практичній діяльності слідчих, детективів, прокурорів, оперативних працівників, адвокатів, суддів з метою її вдосконалення та підвищення ефективності досудового розслідування й судового розгляду у кримінальному провадженні; в навчальному процесі вищих юридичних навчальних закладів України – як матеріал для підготовки підручників, навчальних і довідкових посібників з курсів «Криміналістика», «Практикум з криміналістики», «Юридична психологія», під час викладання лекцій і проведення практичних занять із цих навчальних дисциплін, занять з підвищення кваліфікації слідчих, а також для розроблення спецкурсів з проблем тактики досудового розслідування.

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, оприлюднені на таких міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: «Розвиток української правової системи за роки незалежності» (м. Харків, 2001 р.); «Актуальні проблеми криміналістики» (м. Харків, 25–26 вересня 2003 р.); «Актуальні проблеми правознавства» (м. Харків, 2006 р.); «Криміналістика XXI століття» (м. Харків, 25–26 листопада 2010 р.); «Модернізація правових інститутів: вимоги часу» (м. Київ, 8 грудня 2016 р.); «Правовий розвиток

суспільства і держави: традиції та новації» (м. Київ, 7 грудня 2017 р.); засіданні «круглого столу» з нагоди 100-річчя від дня народження професора М. В. Салтевського (м. Харків, 30 жовтня 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації визначається її метою, завданнями та предметом дослідження і композиційно складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок, з яких основного тексту – 160 сторінок, список використаних джерел (241 назва) – на 23 сторінках і 5 додатків на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, встановлено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів та наведено дані про апробацію основних положень дисертації, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Сутність тактичних помилок у слідчій діяльності та їх види» складається з двох підрозділів, у яких проведено комплексний науковий аналіз категорії тактичної помилки в слідчій діяльності, виокремлено її ознаки та запропоновано авторське визначення, виходячи зі змісту якого здійснено класифікацію тактичних помилок у слідчій діяльності.

У *підрозділі 1.1 «Поняття та ознаки тактичної помилки»* досліджено сутність тактичної помилки у слідчій діяльності, яку розкрито з урахуванням розуміння феномену помилки в її етимологічному та філософському значенні. Відповідно до даного підходу аргументовано, що тактична помилка становить негативний результат (спотворення істини, оману, втрату об'єктивних відомостей про подію злочину, доказів), настання якого не є бажаним і заздалегідь слідчим не усвідомлюється. Підкреслено, що розуміння тактичної помилки як «неправильності у діях, вчинках» є не зовсім точним, оскільки підставою висновку про неправильність є настання негативного результату, а самі неправильні дії виступають причинами або умовами негативного результату, які, у свою чергу, можуть бути усвідомлюваними (і в такому випадку виступають порушенням певних норм чи правил) і неусвідомлюваними (такими, що потягнули помилку, помилковими).

З метою визначення ознак тактичної помилки здійснено аналіз близьких за змістом понять: правозастосовної, юридичної, процесуальної, слідчої, криміналістичної помилок, проведено їх порівняння, в результаті якого встановлено комплекс спільних ознак розглянутих видів помилок та з'ясовано їх співвідношення з досліджуваною категорією тактичної помилки. Зроблено висновок, що виявлення негативного результату діяльності компетентною особою не є обов'язковою ознакою названих видів помилок, оскільки останні не втрачають свого негативного значення навіть за умови латентності їх існування. Виходячи з цих ознак, обґрунтовано думку про неможливість віднесення до тактичних

помилки у слідчій діяльності негативних результатів, які стали наслідком умисного чи необережного порушення певних правил, норм суб'єктом юридичної діяльності, його професійної непридатності (незнання закону та безвідповідальне ставлення до професійних обов'язків) або поведінки інших осіб. Відсутність негативного результату діяльності в разі поведінки, яка могла б призвести (зазвичай призводить), але не призвела до такого, вказує на відсутність помилки (за існуючих умов і можливостей її настання).

У дисертації здійснено термінологічну диференціацію понять «тактична помилка у слідчій діяльності» та «прогалини в розслідуванні», «недоліки розслідування», виокремлено комплекс загальних й окремих ознак тактичної помилки у слідчій діяльності та сформульовано авторське визначення її поняття.

У підрозділі 1.2 «Підстави класифікації тактичних помилок» узагальнено та систематизовано підстави (критерії), відповідно до яких доцільно здійснювати класифікацію тактичних помилок у слідчій діяльності. Запропоновано таку класифікацію тактичних помилок у слідчій діяльності: 1) залежно від сфери приналежності причин, що викликали тактичні помилки: а) помилки, викликані пізнавальними (розумовими) діями слідчого (пов'язаними з аналізом, оцінкою інформації, висуненням версій, плануванням розслідування, прийняттям тактичних рішень) та б) помилки, зумовлені фактичними діями /бездіяльністю (під час реалізації спланованих дій, рішень, перевірки версій); 2) залежно від виду процесуальної дії: а) помилки при огляді місця події; б) помилки при допиті; в) помилки при обшуку; г) помилки при пред'явленні для впізнання; ґ) помилки при слідчому експерименті; д) помилки при залученні судового експерта та ін.; 3) залежно від стадії (етапу) процесуальної дії: а) помилки при підготовці процесуальної дії; б) помилки при її проведенні; в) помилки під час фіксації перебігу і результатів процесуальної дії; ґ) помилки під час оцінки результатів процесуальної дії; 4) залежно від виду застосованих тактико-криміналістичних засобів: а) помилки, пов'язані з використанням тактичних прийомів; б) помилки, пов'язані з використанням тактичних комбінацій; в) помилки, пов'язані з використанням тактичних операцій; ґ) помилки, пов'язані з прийняттям тактичних рішень; г) помилки, пов'язані з реалізацією тактичних рішень; 5) залежно від психічного ставлення слідчого до негативних наслідків, які можуть настати в результаті його діяльності: а) помилки з причин тактичної необізнаності; б) помилки з причин тактичної недбалості; в) помилки в ситуації усвідомленого тактичного ризику; 6) за характером (значенням для процесу розслідування) негативного результату: а) суттєві тактичні помилки (які не можуть бути виправлені в подальшому (за рахунок проведення інших процесуальних дій, використання інших джерел доказів, повторного проведення процесуальних дій) та б) несуттєві тактичні помилки (які можуть бути виправлені шляхом повторного проведення процесуальних дій або проведення інших процесуальних дій); 7) за видом (проявом) негативного результату: а) втрата доказової інформації або джерела її виявлення (отримання); б) втрата тактичної цінності інформації; в) зміна слідчої ситуації в бік погіршення.

Розділ 2 «Механізми виникнення тактичних помилок у слідчій діяльності» охоплює три

підрозділи, в яких досліджено причини та умови виникнення тактичних помилок у слідчій діяльності, механізм виникнення тактичних помилок при прийнятті тактичних рішень та з'ясовано співвідношення тактичного ризику з виникненням тактичних помилок.

У підрозділі 2.1 «Причини та умови виникнення тактичних помилок у слідчій практиці» обґрунтовано превентивне значення систематизації причин та умов типових тактичних помилок у слідчій діяльності, проведено розмежування між причинами та умовами таких помилок й охарактеризовано їх види. Зроблено висновок, що уникнення тактичних помилок значною мірою залежить від особи слідчого (якостей його розумових процесів, волевиявлення та діяльності).

Аргументовано доцільність та практичну значущість з'ясування причин тактичних помилок залежно від виду процесуальної дії. За результатами проведеного узагальнення матеріалів кримінальних проваджень та анкетування практичних працівників виявлено типові причини тактичних помилок при провадженні окремих слідчих (розшукових) дій (з посиланням на кількість респондентів, які визнали значущість таких причин): 1) під час огляду місця події: а) несвочасне проведення огляду місця події за необхідності та наявності реальної можливості його здійснення (44 %); б) недостатня підготовка до огляду (незалучення спеціалістів (20 %); незастосування або невчасне застосування необхідних науково-технічних засобів (9 %) та ін.); в) ігнорування криміналістичних рекомендацій щодо: визначення меж огляду місця події (8 %); методів і тактичних прийомів огляду (15 %) та ін.); г) неповна або неправильна фіксація в протоколі та додатках до нього виявлених об'єктів, слідів і джерел доказової інформації (поверхневий опис, фіксація інформації, яка повинна міститися в протоколах інших слідчих (розшукових) дій, суб'єктивної думки слідчого з приводу виявлених об'єктів, механізму слідоутворення, категоричних тверджень про непридатність виявлених слідів для подальшої ідентифікації) – 48 % та ін.; 2) під час пред'явлення для впізнання: а) відсутність в протоколі попереднього допиту повних відомостей про ознаки особи (речі), яка спостерігалася раніше особою-упізнавачем, умови та обставини їх сприйняття (35 %); б) порушення тактичних рекомендацій щодо підбору об'єктів, серед яких пред'являється той, що перевіряється (30 %); в) ігнорування заходів, що унеможливають попереднє ознайомлення особи-упізнавача з відомостями про об'єкт упізнання (24 %); г) незазначення у протоколі відомостей щодо однорідних об'єктів, серед яких пред'являється для впізнання об'єкт, що перевіряється, та переліку ознак, за якими було здійснено впізнання (29 %); г) незастосування додаткових засобів фіксації (6 %) та ін.; 3) під час допиту: а) незастосування систем тактичних прийомів допиту в проблемних (конфліктних) ситуаціях (72 %); б) неповнота отримання інформації під час допиту, її непослідовність (38 %); в) неправильне формулювання запитань, постановка навідних запитань (58 %); г) недостатнє або неправильне використання тактичних прийомів, пов'язаних із пред'явленням доказів та оголошенням показань інших осіб (14 %) та ін.; 4) під час обшуку: а) неповнота (поверховість) обстеження об'єкта обшуку (49 %); б) відсутність фактора раптовості (43 %); в) проведення обшуку за відсутності необхідних відомостей (про предмет пошуку, місця його можливого приховування, осіб, які перебувають у місці проведення обшуку

тощо) (37 %); г) проведення обшуку без залучення спеціалістів і спеціальної пошукової техніки (11 %); г) неповнота опису вилучених предметів, невжиття заходів щодо схоронності вилучених об'єктів (14 %) та ін. З числа опитаних практичних працівників лише 50 % зазначили, що застосовують під час розслідування тактичні прийоми, 37 % – тактичні комбінації, 12 % – тактичні операції, що є однією з типових причин тактичних помилок під час проведення досудового розслідування.

Проаналізовано сукупність умов тактичних помилок у слідчій діяльності, які розподілено на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні. До суб'єктивних умов тактичних помилок у слідчій діяльності віднесено: 1) низький рівень знань, умінь і навичок слідчого з криміналістичної тактики (зазначили 17 % респондентів, при цьому лише 60 % з опитаних визначили, що застосування тактико-криміналістичних засобів під час досудового розслідування має вагоме значення); 2) відсутність належного практичного досвіду щодо провадження у певній категорії злочинів (54 %); 3) відсутність професійно важливих особистісних якостей (пізнавальних, вольових, емоційних, морально-етичних, комунікативних) (14 %); 4) наявність небажаних особистісних якостей (упередженість, неуважність, невпевненість, нестриманість та ін.), професійна деформація (14 %) та ін. Серед об'єктивних умов тактичних помилок у слідчій діяльності названо: 1) умови нормативно-правового та науково-методичного характеру: а) недоліки в підготовці (перепідготовці) слідчих кадрів; б) недостатнє забезпечення слідчих новітніми досягненнями науки і техніки, якісними умовами діяльності (48 %); 2) умови, що пов'язані з кадровою політикою: а) високий рівень навантаження слідчих (40 %); б) недоліки процесуального керівництва, відомчого контролю з боку керівників органів досудового розслідування за ходом розслідування кримінальних проваджень та ін.; 3) організаційні умови: а) відсутність належної координації дій слідчого з оперативними підрозділами, іншими установами та службами (25 %); б) протидія з боку зацікавлених осіб (37 %) та ін.

У підрозділі 2.2 «Виникнення тактичних помилок при прийнятті тактичних рішень» проаналізовано взаємозв'язок механізмів виникнення та подальшого виявлення тактичних помилок у слідчій діяльності з процесами прийняття тактичних рішень та його стадіями. Встановлено, що тактичне рішення, з одного боку, виступає основою управління слідчою ситуацією, з іншого – являє собою результат аналізу, прогнозування, оптимізації та обрання певного варіанту поведінки з числа альтернативних. Розглянуто ситуації, в яких тактичне рішення може породжувати тактичні помилки (виступати їх причиною), та навпаки, – ситуації, в яких наявні вже тактичні помилки ускладнюють і знижують ефективність процесу прийняття тактичного рішення.

У підрозділі 2.3. «Проблема співвідношення тактичного ризику і виникнення тактичних помилок» здійснено аналіз механізму виникнення можливих негативних наслідків у ситуації тактичного ризику. Обґрунтовано недоцільність віднесення таких наслідків до тактичних помилок. Встановлено, що прийняття і реалізація тактичного рішення в ситуації тактичного ризику характеризується відсутністю таких обов'язкових ознак, які властиві тактичним помилкам: 1) неусвідомлюваність суб'єктом (слідчим)

своєї поведінки (рішення, дій, бездіяльності) як неправильної у даній ситуації і 2) неочікуваність негативного результату (який може настати). Зазначено, що в ситуації тактичного ризику можливість настання негативних наслідків усвідомлюється, але вважається допустимою, виходячи з поставлених стратегічних завдань. При цьому слідчий заздалегідь планує шляхи виправлення таких потенційних наслідків і готує відповідні засоби.

Розділ 3 «Виявлення і нейтралізація тактичних помилок у слідчій діяльності» містить два підрозділи, присвячені дослідженню механізму та шляхів діагностики, усунення і запобігання тактичних помилок у слідчій діяльності.

У підрозділі 3.1 *«Можливості виявлення тактичних помилок»* окреслено коло суб'єктів діагностики тактичних помилок у слідчій діяльності. Зроблено висновок, що встановлення тактичних помилок слідчим є, з одного боку, більш складним процесом, порівняно з іншими суб'єктами виявлення (внаслідок впливу на його діяльність низки специфічних суб'єктивних й об'єктивних чинників, існування сформованого стану внутрішнього переконання, який стримує критичний аналіз власних дій), а з іншого – більш важливим, оскільки дозволяє своєчасно нейтралізувати допущені помилки й виправити слідчу ситуацію.

Здійснено аналіз ситуацій та етапів діагностики тактичних помилок в слідчій діяльності, охарактеризовано роль основних методів, на яких ґрунтується процес виявлення таких помилок.

У підрозділі 3.2 *«Основні напрямки попередження тактичних помилок у слідчій діяльності»* обґрунтовано практичне значення узагальнення схожих ознак слідчих ситуацій, в яких повторюються типові тактичні помилки під час розслідування певних категорій злочинів, та з'ясування їх причин і умов. Наголошено на перспективах подальших наукових пошуків у даному напрямку.

Запропоновано систему заходів із запобігання тактичних помилок у слідчій діяльності, що ґрунтується на взаємозв'язку їх причин і умов, серед яких: а) внесення до навчальної програми з професійної підготовки слідчих окремих блоків тем (спецкурсів), присвячених розгляду типових тактичних помилок слідчого, їх причин та шляхів нейтралізації; запровадження форм практичних занять, спрямованих на відпрацювання навичок прийняття рішень у ситуаціях можливого і фактичного виникнення тактичних помилок; застосування ситуаційних завдань, розрахованих на формування професійного (криміналістичного) мислення; б) орієнтація під час занять з підвищення кваліфікації слідчих на сучасні проблеми практики, типові тактичні помилки в слідчій діяльності та шляхи їх нейтралізації; урахування спеціалізації слідчих відповідного відомства (категорії злочинів); використання під час занять матеріалів реальних кримінальних проваджень; початкове й підсумкове анкетування слухачів; в) з метою активізації самостійного підвищення слідчими рівня своїх знань – їх колективне інформування щодо змін законодавства, запровадження нових технічних засобів та інформаційних технологій, інноваційних продуктів; нових наукових видань професійної тематики, сучасних можливостей судових експертиз; про науково-практичні заходи (сприяння у їх відвідуванні); надання інформаційної допомоги з боку слідчого-криміналіста (слідчого-методиста); г) організація тематичних науково-практичних заходів та залучення до них провідних вчених і практиків;

г) належне забезпечення слідчих підрозділів криміналістичними інноваціями та сучасними науково-методичними рекомендаціями з урахуванням потреб практики; д) розробка нових актуальних тактико-криміналістичних рекомендацій; е) удосконалення процесу підготовки до проведення окремих процесуальних дій; є) підвищення рівня взаємодії співробітників слідчих підрозділів та служб.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає в побудові науково обґрунтованої класифікації тактичних помилок у слідчій діяльності, виявленні їх типових причин та наданні рекомендацій щодо можливих шляхів їх діагностики, нейтралізації та запобігання, що базується на сучасних загально-теоретичних положеннях криміналістики та узагальненні слідчої й судової практики. Основні висновки, пропозиції та рекомендації, які мають теоретичне й практичне значення, конкретизуються в таких положеннях:

1. Сутність тактичної помилки в слідчій діяльності становить негативний результат (спотворення істини, омана, втрата об'єктивних відомостей про подію злочину, доказів, зміна ситуації розслідування або ситуації окремої процесуальної дії у негативному напрямі, неможливість розкриття злочину та ін.), настання якого заздалегідь не усвідомлюється слідчим.

2. Спільними ознаками тактичної помилки та інших видів помилок, які стосуються юридичної діяльності (правозастосовної, юридичної, процесуальної, слідчої, криміналістичної) є: а) сфера виникнення (юридична діяльність); б) залежність негативного результату від поведінки суб'єкта юридичної діяльності; в) зв'язок поведінки суб'єкта юридичної діяльності з порушенням певних правил; г) неусвідомлення самим суб'єктом власної поведінки як порушення на момент його вчинення; ґ) недосагнення бажаних цілей юридичної діяльності в результаті обраного варіанту поведінки (негативний результат). Встановлено співвідношення тактичної помилки у слідчій діяльності з іншими видами помилок.

3. Недоліки розслідування охоплюють як тактичні помилки, так і інші види помилок і недоліків (правозастосовні, логічні, помилки сприйняття, помилки та неповнота в процесі фіксації інформації в результаті проведення процесуальних дій та ін.), які не завжди впливають на досягнення бажаної мети. Прогалинами розслідування є неповнота виконання потрібних дій (вимог закону, криміналістичних рекомендацій, односторонність, необ'єктивність у розслідуванні).

4. Загальними ознаками тактичної помилки у слідчій діяльності як наукової категорії є: а) сфера виникнення та прояву – досудове розслідування; б) суб'єкт – слідчий (інша посадова особа органу, уповноваженого проводити досудове розслідування та окремі слідчі (розшукові) дії); в) залежність негативного результату діяльності від поведінки суб'єкта тактичної помилки (його міркувань, рішень, дій, бездіяльності); г) зв'язок поведінки суб'єкта слідчої помилки з порушенням певних правил та рекомендацій, що характеризує таку поведінку як неправильну для певної ситуації; ґ) неусвідомлення

суб'єктом тактичної помилки власної поведінки, міркувань в якості порушень певних правил, рекомендацій; д) недосагнення цілей кримінального провадження, які ставляться під час досудового розслідування.

5. Окремими ознаками тактичної помилки в слідчій діяльності є: а) негативний результат, який є наслідком неправильно обраних та використаних тактико-криміналістичних засобів впливу на слідчу ситуацію; б) неусвідомлення суб'єктом тактичної помилки власної поведінки, міркувань в якості порушень криміналістичних рекомендацій; в) зниження (знищення) перспективи отримання та використання криміналістично-значущої (доказової, орієнтуючої) інформації.

6. Категорія тактичної помилки в слідчій діяльності може бути визначена як негативний результат неусвідомленого неправильного обрання та/або застосування слідчим тактико-криміналістичних засобів у певній слідчій ситуації, що призводить до втрати можливості виявлення і використання в подальшому криміналістично-значущої (доказової, орієнтуючої) інформації.

7. Тактичні помилки в слідчій діяльності можуть бути класифіковані за такими підставами: 1) видом процесуальної дії на досудовому розслідуванні; 2) стадією (етапом) слідчої (розшукової) дії; 3) видом застосованих тактико-криміналістичних засобів; 4) психічним ставленням суб'єкта тактичної помилки до негативних наслідків, які можуть настати в результаті його діяльності; 5) характером (значущістю) негативного результату; 6) видом негативного результату (його проявом); 7) сферою приналежності причин, що викликали тактичні помилки.

8. Причинами тактичних помилок у слідчій діяльності є неправильні судження, рішення, дії та бездіяльність суб'єкта тактичної помилки в умовах певної слідчої ситуації, які безпосередньо породжують негативні наслідки. Практичне значення має розгляд причин тактичних помилок у слідчій діяльності залежно від виду процесуальної дії. Узагальнення результатів вивчення кримінальних проваджень та анкетування практичних працівників дає можливість виявити типові причини тактичних помилок у слідчій діяльності, зокрема при провадженні окремих слідчих (розшукових) дій.

9. Під умовами тактичних помилок у слідчій діяльності пропонується розуміти явища, обставини, дії, бездіяльність, які сприяють їх виникненню, але самі по собі, за відсутності причини, до цих помилок не призводять. Сукупність таких умов може бути диференційована на об'єктивні та суб'єктивні. Суб'єктивні умови тактичних помилок можуть бути усунені шляхом самовдосконалення слідчого як особистості, об'єктивні ж умови здебільшого не залежать від нього й потребують змін на законодавчому та управлінському рівнях.

10. Тактичне рішення може породжувати тактичні помилки (виступати їх причиною) та навпаки, вже наявні тактичні помилки ускладнюють і обумовлюють якість процесу прийняття тактичного рішення.

11. Обрання варіанту поведінки слідчим у ситуації тактичного ризику, який надалі потягнув негативні для розслідування наслідки, не можна розцінювати як причини тактичних помилок, а самі негативні наслідки прийнятого в таких умовах рішення не можна вважати тактичною помилкою, якщо ризик при

цьому був виправданим й обґрунтованим (тобто допустимим) в умовах конкретної ситуації.

12. Суб'єктами виявлення тактичних помилок у слідчій діяльності можуть виступати: слідчий, керівник слідчої групи, начальник слідчого відділу, процесуальний керівник, прокурор, адвокат, суд. Особливостями виявлення власних тактичних помилок слідчим є: своєчасність, вплив стану внутрішнього переконання та специфічних чинників; суб'єктивних – ступінь розвитку уяви, розвиненість глибини й критичності мислення, рівень інтелектуального розвитку і професійних знань, обсяг практичного досвіду, наявність та ступінь професійної деформації слідчого; об'єктивних – ступінь повноти висунутих і перевірених версій, наявність умов тактичного ризику, протидії зацікавлених осіб, характер умов діяльності слідчого.

13. Механізм діагностики тактичних помилок у слідчій діяльності складається з двох етапів: 1) пошук (виявлення) негативних наслідків (відбувається під час з'ясування достатності доказової бази, достовірності й обґрунтованості зібраних доказів, причин суперечностей між окремими з них; при появі нової інформації; при перевірці слідчим результатів дій, виконаних іншими процесуальними учасниками; у випадках зауважень інших суб'єктів) та 2) оцінка негативних наслідків (з позицій моменту, причин і ситуації їх виникнення; тривалості існування; з'ясування інших пов'язаних негативних наслідків та подальших наслідків для розслідування в цілому; можливостей і способів усунення). Основними методами виявлення тактичних помилок у слідчій діяльності є: спостереження, аналіз, абстрагування, порівняння, моделювання, рефлексивний, висунення та перевірка контрверсій.

14. Узагальнення та класифікація тактичних помилок у слідчій діяльності, типових слідчих ситуацій, причин і умов їх виникнення має важливе теоретичне і практичне значення. Їх запобігання становить систему заходів з виявлення та нейтралізації їх причин та умов. Виходячи з того, що умови об'єктивного характеру здебільшого породжують умови та причини суб'єктивного характеру, доцільно застосовувати комплекс заходів щодо запобігання тактичних помилок у слідчій діяльності: 1) під час професійного навчання співробітників слідчих підрозділів; 2) з метою активізації самостійного підвищення слідчими рівня своїх знань; 3) щодо поширення інформації про типові тактичні помилки в слідчій діяльності та заходи їх діагностики, нейтралізації й запобігання; 4) щодо запровадження в практичну діяльність криміналістичних інновацій і сучасних науково-методичних рекомендацій, які доцільно доповнити новим комплексом інформації (щодо типових ситуацій виникнення та видів тактичних помилок у слідчій діяльності під час розслідування окремих категорій (видів) злочинів, у процесі проведення окремих слідчих (розшукових) дій) та системою рекомендацій з приводу нейтралізації й запобігання таких помилок, прийняття рішення у ситуаціях інформаційної невизначеності та протидії зацікавлених осіб; 5) щодо підвищення рівня взаємодії співробітників слідчих підрозділів з іншими працівниками служб і відомств тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Домашенко А. М. Понятие и признаки тактической ошибки. *Проблеми законності*. Харків, 2005. Вип. 76. С. 158–162.
2. Домашенко А. М. Причины возникновения тактических ошибок: проблемы установления и типизации. *Проблеми законності*. Харків, 2006. Вип. 80. С. 140–145.
3. Домашенко А. М. Проблема соотношения тактического риска и возникновения тактических ошибок. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків, 2007. Вип. 7. С. 76–80.
4. Домашенко О. М. Роль професійного навчання у запобіганні тактичним помилкам у слідчій діяльності. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2015. Вип. 30. С. 122–134.
5. Домашенко О. М. Тактичні помилки в слідчій діяльності: їх види та класифікація. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2016. Вип. 32. С. 125–140.
6. Домашенко О. М. Критерії співвідношення тактичного ризику і тактичних помилок у слідчій діяльності. *International academy journal Web of Scholar*. 2017. № 9 (December). P. 60–66.
7. Домашенко А. М. К вопросу о сущности следственных ошибок. *Теорія і практика правознавства* : електрон. наук. вид. Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. 2014. № 2. С. 1–8. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/63610/59087> (дата звернення: 28.03.2018).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Домашенко А. М. Проблема тактического риска в криминалистике. *Розвиток української правової системи за роки незалежності: тези доп. і наук. повідомл. студент. наук. конф. за підсумками наук.-дослід. роботи за 2000/2001 навч. рік*. Харків, 2001. С. 131–132.
2. Домашенко А. М. Проблема тактического риска в криминалистике. *Актуальні проблеми криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (и Харків, 25–26 верес. 2003 р.)*. Харків, 2003. С. 190–193.
3. Домашенко А. М. Проблема принятия тактического решения и тактические ошибки. *Актуальні проблеми правознавства: тези доп. і наук. повідомл. учасн. наук. конф. молодих учених та здобувачів*. Харків, 2006. С. 266.
4. Домашенко О. М. Прийняття тактичних рішень і проблеми ефективності розслідування. *Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні: матеріали наук. конф. (м. Харків, 15 трав. 2008 р. Харків, 2008. С. 221–222.*
5. Домашенко О. М. Тактичні помилки: сутність та підстави класифікації. *Юридична осінь 2009 року: тези доп. та наук. повідомл. міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів* (м. Хаоків, 3 лист. 2009 р.). Харків, 2009. С. 260–262.
6. Домашенко О. М. Попередження та усунення тактичних помилок на досудовому слідстві. *Криміналістика XXI століття: матеріали наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. Харків, 2010. С. 277–279.*

7. Практикум з криміналістики: навч. посіб. / кол. авт.: В. Ю. Шепітько, О. М. Домашенко та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Ін Юре, 2013. 128 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України: у 4 т. / кол. авт.: В. І. Алексійчук, О. М. Домашенко та ін.; за ред. О. В. Стовби. Харків: Апостиль, 2015. Т. 2. 329 с.
9. Домашенко О. М. Криміналістичні інновації як фактор попередження тактичних помилок у слідчій діяльності. *Модернізація правових інститутів: вимоги часу*: зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф.: тези наук. доп. (м. Київ, 8 груд. 2016 р.). Київ, 2016. С. 178–182.
10. Домашенко О. М. Підстави класифікації тактичних помилок у слідчій діяльності. *3 нагоди 100-річчя від дня народження професора М. В. Салтєвського*: зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 30 жовт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 88–89.
11. Домашенко О. М. Помилка правозастосовна. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Харків: Право, 2018. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія. С. 624–625.
12. Домашенко О. М. Помилка судова. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Харків, 2018. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія. С. 625–626.
13. Домашенко О. М. Помилка тактична. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Харків, 2018. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія. С. 626–627.

АНОТАЦІЯ

Домашенко О. М. Класифікація тактичних помилок в слідчій діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню та систематизації тактичних помилок у слідчій діяльності. Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння сутності тактичної помилки та виокремлено комплекс суттєвих ознак «тактичної помилки у слідчій діяльності» як наукової категорії, надано авторське визначення поняття «тактична помилка у слідчій діяльності», яку розглянуто як негативний результат діяльності слідчого (спотворення істини, оману, втрата об'єктивних відомостей про подію злочину, доказів), можливість настання якого заздалегідь ним не усвідомлюється, розроблено класифікацію тактичних помилок.

Здійснено порівняльний аналіз та визначено співвідношення понять тактичної, правозастосовної, юридичної, процесуальної, слідчої та криміналістичної помилок. Запропоновано розуміти під причинами тактичної помилки у слідчій діяльності неправильні дії, вчинки, міркування, а також бездіяльність слідчого. На підставі емпіричного узагальнення систематизовано типові причини тактичних помилок під

час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Досліджено механізм виявлення тактичних помилок і сформульовано рекомендації щодо їх діагностики, усунення та запобігання, сформульовано пропозиції з удосконалення інноваційних продуктів криміналістики положеннями відносно типових видів тактичних помилок у слідчій діяльності та їх причин.

Ключові слова: тактична помилка, слідча помилка, тактичний ризик, виявлення тактичних помилок, нейтралізація та запобігання тактичних помилок, причини тактичних помилок, класифікація тактичних помилок.

АННОТАЦІЯ

Домашенко А. М. Классификация тактических ошибок в следственной деятельности. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2018.

Диссертация посвящена исследованию и систематизации тактических ошибок в следственной деятельности. Проанализированы современные научные подходы в понимании сущности тактической ошибки и выделен комплекс существенных признаков «тактической ошибки в следственной деятельности» как научной категории, дано авторское определение понятия «тактическая ошибка в следственной деятельности», под которой понимается отрицательный результат деятельности следователя (искажение истины, заблуждение, потеря объективных сведений о событии преступления, доказательств), возможность наступления которого заранее им не осознается, разработана классификация тактических ошибок и предложены практические рекомендации следователям (прокурорам, детективам) по их диагностике, нейтрализации и предотвращению.

Проведен сравнительный анализ и определены соотношения понятий тактической, правоприменительной, юридической, процессуальной, следственной и криминалистической ошибок. Аргументированы различия тактической ошибки в следственной деятельности и результата умышленного или неосторожного правонарушения следователя или неосознанного нарушения им закона, либо несоблюдения тактических рекомендаций, разграничены понятия «тактической ошибки в следственной деятельности» с понятиями «пробелы в расследовании», «недостатки расследования». В качестве причин тактической ошибки в следственной деятельности предложено понимать неправильные действия, поступки, рассуждения либо бездействие следователя.

Проанализированы и систематизированы типовые причины тактических ошибок при производстве следственных (розыскных) действий. Выявлены и раскрыты различия между тактической ошибкой в следственной деятельности и негативными последствиями, которые возникают в результате принятия

тактического решения в условиях тактического риска.

Сформулированы рекомендации по выявлению и предупреждению тактических ошибок. Внесены предложения по совершенствованию инновационных продуктов криминалистики путем дополнения их положениями о типичных видах тактических ошибок в следственной деятельности, их причинах, способах диагностики, нейтрализации и предотвращения.

Ключевые слова: тактическая ошибка, следственная ошибка, тактический риск, выявление тактических ошибок, нейтрализация и предотвращение тактических ошибок, причины тактических ошибок, классификация тактических ошибок.

SUMMARY

Domashenko A. M. Classification of tactical errors in investigative activity. – The qualified scientific work on the right of the manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of the Candidate of Legal Sciences on specialty 12.00.09 «Criminal Procedure And Criminalistics; Forensic Expertise; Operational Search Activity». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2018.

The thesis is devoted to the investigation and systematization of tactical errors in investigative activity. Modern scientific approaches in understanding the essence of tactical error are analyzed and a set of essential signs of “tactical error in investigative activity” is distinguished as a scientific category; the author’s definition of the concept of “tactical error in investigative activity”, which refers to the negative result of the investigator’s activity (distortion of truth, error, loss of objective information about the event of a crime, evidence) the possibility of occurrence of which is not realized beforehand is given; a classification of tactical errors is developed and practical recommendations to investigators (prosecutors, detectives) on their diagnosis, neutralization and prevention are offered.

A comparative analysis is made and correlations of the concepts of tactical, law enforcement, legal, procedural, investigative and forensic errors are determined. The differences between a tactical error in the investigative activity and the result of the deliberate or careless violation by the investigator or unconscious violation of the law or non-observance of tactical recommendations by him are reasoned; the concepts of “tactical error in investigative activity and the concepts “gaps in the investigation”, “faults of the investigation” are distinguished. Wrong acts, actions, reasoning or inaction of the investigator are suggested to understand as the reasons for the tactical error in the investigation. Typical causes of tactical errors in the process of investigative (search) actions are analyzed and systematized. The differences between the tactical error in the investigative activity and the negative consequences that arise as a result of the tactical decision in the conditions of tactical risk are revealed and disclosed.

The recommendations on the detection and prevention of tactical errors are formulated. Proposals to improve innovative criminalistics products by supplementing them with provisions on typical types of

tactical errors in investigative activity, on their causes, and methods for their diagnosis, neutralization and prevention are made.

Keywords: tactical error, investigative error, tactical risk, detection of tactical errors, neutralization and prevention of tactical errors, c of tactical errors, classification of tactical errors.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
О. Ю. Булукув

Підп. до друку 10.05.2018. Формат 60x90 ¹/₁₆
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № _____

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.